

REFERENCES

1. Bologna Process. (2009). *About the Bologna process*. Retrieved from <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/about/>
2. Dantley, M., & Tillman, L. (2010). *Social justice and moral transformative leadership*: C. Marshall.
3. M. Olivia (Eds.), *Leadership for social justice: Making revolutions in education* (pp. 19-34). New York: Allyn and Bacon.
4. European commission: Overview of the EACEA-Europe. *Higher education in Ukraine*. Retrieved from http://eacea.ec.europa.eu/tempus/participating_countries/overview/ukraine_tempus_country_fiche_final.pdf
5. Freire, P. (2002). *Pedagogy of the oppressed*. New York: Continuum International.
6. Fullan, M. (2003). *The moral imperative of school leadership*. Thousand Oaks, CA: Corwin.
7. Furman, G. (2003). *The 2002 UCEA presidential address*. *UCEA Review*, 45(1), 1-6.
8. Issacs, W. (1999). *Dialogue and the art of thinking together*. New York: Currency House by Doubleday.
9. Larson, C., & Murtadha, K. (2002). Leadership for social justice. In J. Murphy (Ed.), *The educational leadership challenge: Redefining leadership for the 21st Century: One Hundred-first Yearbook of the National Society for the Study of Education 2002* (pp. 134-161). Chicago, IL: University of Chicago Press.
10. Noddings, N. (Ed.) (2005). *Educating citizens for global awareness*. New York: Teachers College Press. Reid, A. (2000). *Borderland: A journey through the history of Ukraine*. Boulder, CO: Westview.
11. Sergiovanni, T. J. (1999). *Rethinking leadership: A collection of articles*. Arlington Heights, IL: Skylight Training and Publishing.
12. US Department of State. (2012, December). *Bureau of educational and cultural affairs: Fulbright quotes*. Retrieved from <http://eca.state.gov/fulbright/about-fulbright/history/j-william-fulbright/j-william-fulbright-quotes>

DOI: 10.31652/2412-1142-2018-50-218-223

УДК 378.14

Г.Білецька, Н. Міронова, Хмельницький, Україна
H. Biletska, N. Mironova, Khmelnytskyi, Ukraine
biletska_galina2017@ukr.net

ПРОЕКТУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ З УРАХУВАННЯМ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТІ

Анотація. У статті висвітлені результати дослідницької роботи проведеної з метою проектування результатів підготовки майбутніх вчителів біології та здоров'я людини у закладах вищої освіти. З урахуванням компетентнісного підходу в освіті результати підготовки спроектовано як перелік програмних результатів навчання і компетентностей, що визначають кваліфікацію випускника. Під час їх визначення враховувалися вимоги роботодавців до професійних якостей вчителя та особистісні потреби сучасного фахівця. Відповідно, виокремлено загальну (соціально-особистісну) і фахові компетентності здобувачів вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (біологія та здоров'я людини). Обґрунтовано, що фаховими компетентностями є дослідницька, проектувальна, організаційна, управлінська і контрольна. Визначено перелік результатів навчання, що відображають очікувані навчальні досягнення студента і характеризують сформованості програмних компетентностей майбутнього вчителя біології та здоров'я людини. Формування спроектованих результатів навчання і компетентностей буде забезпечувати становлення особистості вчителя, що здатний вирішувати професійні завдання з організації і здійснення навчально-виховного процесу з біології та основ здоров'я людини у загальноосвітній школі і володіє професійно значимими особистісними якостями.

Ключові слова: студентоцентроване навчання, компетентність, результат навчання.

DESIGNING THE RESULTS OF TRAINING FUTURE BIOLOGY AND HUMAN HEALTH TEACHERS ON COMPETENCE-BASED APPROACH IN EDUCATION

Annotation. The article presents the results of the research carried out with the aim of designing the results of the training of future biology and human health teachers in higher education institutions. Taking into account the competence-based approach in education, the results of the training are developed as a list of

programmatic learning outcomes and competencies that determine the qualifications of the graduate. During their determination, the requirements of the employers for the professional qualities of the teacher and the personal needs of the modern specialist were taken into account. Accordingly, the general (social and personal) and professional competence are selected for higher education applicants specialty 014 Secondary education (Bbiology and Human Health). It is substantiated that professional competencies include research, projecting, organizational, management, and control. The list of learning results is determined, which reflects the expected academic achievement of the student and characterizes the formation of the program competences of the future teacher of biology and human health. The formation of the projected learning results and competencies will provide the formation of teacher's personality which capable of decide professional problems in organizing and implementing the educational process on biology and human health in a general school and have professionally significant personal qualities.

Key words: student-centered education, competence, result of the training.

Постанова проблеми. З набуттям чинності нового Закону України «Про вищу освіту» почався новий етап реформування вітчизняної освітньої системи. Закон містить багато норм, апробованих в європейських університетах, але нових для українських закладів освіти. Однією з них є автономія закладів вищої освіти, що передбачає право самостійно розробляти та реалізовувати освітні програми в межах ліцензованих спеціальностей, тобто виявляти незалежність і відповідальність у формуванні змісту освіти та забезпеченні її якості. Якщо дотепер галузеві стандарти освіти визначали переліки нормативних навчальних дисциплін та обсяги їх вивчення, а також вимоги до рівня підготовки фахівця, то новий Закон України «Про вищу освіту» передбачає, що нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти формулюватиметься як очікувані результати навчання і компетентності випускника, а переліки навчальних дисциплін визначатимуться самими закладами освіти під час розроблення освітніх програм і навчальних планів. З огляду на це, актуалізується проблема визначення очікуваних результатів навчання і компетентностей випускників, які є складниками освітніх програм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розроблення освітніх програм базується на компетентнісному підході, що дозволяє запровадити студентоцентроване навчання, основними категоріями якого є результати навчання і компетентності. Ці два терміни нині є ключовими у Європейському просторі вищої освіти, їх аналізу та проектуванню присвячено велику кількість наукових публікацій, вони були і є предметом обговорення на багатьох конференціях, а також предметом багатьох дискусій та причиною непорозумінь.

Різні підходи до визначення сутності цих понять висвітлені у низці нормативних документів і наукових праць. Зокрема, Проект Tuning визначає результати навчання як формулювання того, що повинен знати, розуміти, бути здатним продемонструвати студент після завершення навчання [7].

У вітчизняних документах наведені дещо інші визначення результатів навчання. Наприклад, у Законі України «Про вищу освіту» результати навчання потрактовано як «сукупність знань, умінь, навичок, інших компетентностей, набутих особою у процесі навчання за певною освітньо-професійною, освітньо-науковою програмою, які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти» [1]. У наукових працях і спеціалізованій літературі зустрічаються й інші трактування результатів навчання, але у всіх них акцент робиться на тому, що результати навчання сфокусовані на очікуваних навчальних досягненнях студента й тому, що він може продемонструвати після завершення навчання.

Методологія Tuning передбачає, що результати навчання формулюються в термінах компетентностей, тому важливим є визначення цього терміну. Експерти Міжнародної комісії Ради Європи визначають компетентність як здатність успішно задовольняти індивідуальні і соціальні потреби, виконувати поставлені завдання [5] й наголошують, що до її структури входять знання, пізнавальні та практичні вміння і навички, ставлення, емоції, цінності, етичні норми, мотивація [6].

У законі України «Про вищу освіту» компетентність трактується як «динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [1].

Дослідженню різних підходів до сутності і структури поняття компетентність присвячені наукові праці Н. Бібік, С. Гончаренка, Р. Гуревича, В. Лозової, О. Локшиної, Н. Ничкало, О. Овчарук,

О. Пометун, В. Ягупова та ін. У результаті аналізу різних визначень компетентності можна зробити висновок, що більшість дослідників характеризує її як складну, інтегровану, багатофакторну, багатоаспектну якість особистості. Зміст поняття «компетентність» автори науково-педагогічних досліджень розкривають через знання, вміння, навички, одержаний досвід, здібності, набуті і розвинені в процесі навчання. Однак, слід відзначити, що ґрунтуючись на знаннях, уміннях і навичках, компетентність не зводиться до них. Вона є якістю особистості, що формується на основі знань, умінь і навичок як здатність реалізувати їх в конкретній ситуації, в практичній діяльності. Також спільним у всіх підходах до визначення компетентності є уявлення про те, що вона формується і проявляється в практичній діяльності.

Автономія закладів вищої освіти у формуванні освітніх програм і визначенні програмних результатів навчання і компетентностей випускників, а також наявність різних підходів до визначення сутності цих понять актуалізує проблему формулювання результатів навчання, які характеризують компетентності майбутніх вчителів біології та здоров'я людини і є складниками освітньої програми їх підготовки у закладах вищої освіти.

Мета статті полягає у проектуванні результатів підготовки майбутніх вчителів біології та здоров'я людини у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для визначення результатів підготовки майбутніх вчителів біології потрібно чітко розмежувати поняття «результати навчання» і «компетентності». Методологія Tuning чітко розмежовує ці поняття і визначає низку відмінностей між ними. По-перше, результати навчання формулюються викладачами, а компетентності набуваються особами, які навчаються. По-друге, результати навчання, на відміну від компетентностей, повинні бути чітко вимірюваними. По-третє, компетентності набуваються поступово, формуються цілою низкою навчальних дисциплін або модулів на різних етапах освітньої програми. Вони можуть починати формуватися під час оволодіння програми одного рівня і закінчувати формуватися на іншому, вищому рівні, а результати навчання відносяться до окремого модуля чи періоду навчання (освітньої програми) [7].

Найважливіші результати навчання і компетентності, що включаються в освітню програму і визначають кваліфікацію випускника, називаються програмними. Програмні результати навчання визначають, що студент повинен знати, розуміти та бути здатним виконувати після успішного завершення освітньої програми. Сформованість програмних результатів навчання характеризує програмні компетентності фахівців. Ці компетентності в однакових освітніх програмах різних закладів вищої освіти повинні бути подібними чи порівнюваними між собою.

У Хмельницькому національному університеті з 2017 року започатковано підготовку бакалаврів за спеціальністю 014 Середня освіта (біологія). Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України № 506 від 12 травня 2016 року назву предметної спеціальності було замінено і нині спеціальність називається 014 Середня освіта (біологія та здоров'я людини) [2]. Метою освітньої програми підготовки бакалаврів за цією спеціальністю є формування особистості фахівця, що здатний вирішувати типові професійні завдання з організації і здійснення навчально-виховного процесу з біології та основ здоров'я людини в загально-освітній школі та володіє професійно значимими якостями особистості вчителя.

Розроблення освітньої програми підготовки бакалаврів за спеціальністю 014 Середня освіта (біологія та здоров'я людини) передбачає визначення переліку програмних компетентностей і результатів навчання. Під час визначення переліку програмних компетентностей враховувався їх загальноприйнятий є поділ на дві групи: загальні і предметно-спеціальні (фахові) компетентності. Фахові компетентності залежать від предметної галузі. Вони визначають профіль освітньої програми і кваліфікацію випускника, роблять кожну освітню програму індивідуальною. Загальні компетентності мають універсальний, не прив'язаний до предметної галузі характер. Наприклад, здатність до навчання, креативність, володіння українською та іноземними мовами, базовими інформаційними технологіями тощо. Ці компетентності здобуваються в процесі виконання освітньої програми і надають додаткові можливості для працевлаштування. Загальні компетентності не менш важливі, ніж фахові, і повинні бути збалансованими з ними [4, с. 10].

Виокремлення фахових і загальних компетентностей відповідає предметній та особистісній орієнтації освітніх цілей, що була визначена польським педагогом В. Оконею [3]. Предметний аспект

цілей освіти пов'язаний із пізнанням світу й одержанням навичок, що дозволяють брати участь у його перетворенні, особистісний – з пізнанням самого себе, формуванням інтересів, саморозвитком [3, с. 314].

Фахові компетентності дозволяють майбутнім вчителям біології та здоров'я людини проектувати та організовувати розвивальне освітнє середовище для організації навчально-виховного процесу з біології та основ здоров'я людини, а також власну педагогічну діяльність; здійснювати управління і контроль навчальним процесом з біології та основ здоров'я людини у загальноосвітній школі; здійснювати дослідницьку діяльність. Загальні компетентності забезпечують формування у майбутніх вчителів біології та здоров'я людини індивідуально-психологічних якостей, що необхідні для успішної реалізації в професійній діяльності і суспільному житті.

Під час розроблення освітньої програми підготовки бакалаврів за спеціальністю 014 Середня освіта (біологія та здоров'я людини) визначено наступний перелік програмних компетентностей:

1) соціально-особистісна (загальна) – здатність і готовність здійснювати загальнокультурне, фізичне і професійне вдосконалення своєї особистості, адаптуватися до оточуючої соціальної реальності і самореалізуватися у суспільстві, володіння екологічною культурою;

2) дослідницька – здатність і готовність здійснювати дослідницьку діяльність під час навчально-виховного процесу у загальноосвітній школі, а також з метою отримання знань про біологічні та валеологічні процеси і явища;

3) проектувальна – здатність і готовність проектувати розвивальне освітнє середовище для організації навчально-виховного процесу з біології та основ здоров'я людини, а також власну педагогічну діяльність;

4) організаційна – здатність і готовність організовувати процес навчання з біології та основ здоров'я людини у загальноосвітній школі;

5) управлінська – здатність і готовність здійснювати управління навчальним процесом з біології та основ здоров'я людини у загальноосвітній школі;

6) контрольна – здатність і готовність здійснювати процедури контролю навчальних досягнень учнів з біології та основ здоров'я людини.

Під час розроблення освітньої програми підготовки майбутніх вчителів біології та здоров'я людини визначено перелік програмних компетентностей, що забезпечують сформованість вище зазначених компетентностей (табл. 1).

Таблиця 1.

Компетентність	Результат навчання
Соціально-особистісна	Уміння працювати в колективі, адаптуватися до змінних умов професійного середовища та вимог суспільства шляхом самоосвітньої діяльності
	Володіння фундаментальними поняттями державотворення, сучасними економічними, культурологічними, етичними та естетичними категоріями
	Володіння українською та іноземною мовами за професійним спрямуванням
	Уміння забезпечувати збереження фізичного, соціального, психічного і духовного здоров'я (власного та оточуючих)
	Уміння відповідально ставитися до природи, володіння екологічною культурою
Дослідницька	Уміння здійснювати спостереження за навчально-виховним процесом у загальноосвітній школі з метою прийняття оптимальних управлінських рішень
	Уміння здійснювати науково-методичну роботу та інноваційну діяльність, розробляти авторські методики і технології навчання
	Уміння застосовувати теоретичні та емпіричні методи пізнання у навчанні учнів, біологічні, валеологічні, біохімічні, екологічні і педагогічні дослідження
	Уміння організовувати науково-дослідницьку діяльність учнів з біології, валеології та екології
Проектувальна	Уміння планувати і конструювати власну педагогічну діяльність відповідно до принципів та закономірностей навчання
	Уміння проектувати зміст шкільних курсів біології та основ здоров'я людини, розробляти навчальні програми, календарні і поурочні плани

Компетентність	Результат навчання
	Уміння підбирати методики і технології навчання біології та основ здоров'я людини, використовуючи сучасний педагогічний досвід щодо вирішення пріоритетних завдань навчання предмету
	Уміння створювати електронні навчальні посібники і різні види наочності з біології та основ здоров'я людини
Організаційна	Уміння організовувати суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників освітнього процесу
	Уміння обирати і використовувати оптимальні засоби навчання біології та основ здоров'я людини, в тому числі сучасні технічні засоби
	Уміння організовувати і проводити різні форми навчальних занять (уроки, лабораторні роботи, практикуми, факультативи тощо) та їх елементи (експерименти, досліді, спостереження тощо) з біології та основ здоров'я людини
Управлінська	Володіння знаннями з ботаніки та систематики рослин, зоології, анатомії людини, фізіології людини і тварин, мікробіології та вірусології, генетики, біотехнології та генної інженерії та уміння їх використовувати під час навчання учнів
	Володіння знаннями з основ здоров'я людини та уміння їх використовувати під час навчання учнів
	Уміння використовувати навчально-методичне забезпечення та ефективні методики і педагогічні технології під час управління навчальним процесом з біології та основ здоров'я людини
	Уміння використовувати перспективний педагогічний досвід для прийняття управлінських рішень під час навчально-виховного процесу
Контрольна	Уміння визначати критеріальну основу оцінювання навчальних результатів
	Уміння розробляти і використовувати різні методи і засоби контролю навчальних досягнень учнів
	Уміння організовувати і проводити процедури контролю навчальних досягнень учнів з біології та основ здоров'я людини

Висновки. Визначені результати навчання і компетентності визначають кваліфікацію вчителя біології та основ здоров'я людини й можуть бути використанні під час розроблення освітніх програм здобувачів вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (біологія та здоров'я людини). Їх формування у процесі професійної підготовки буде забезпечувати становлення особистості фахівця, що здатний вирішувати професійні завдання з організації і здійснення навчально-виховного процесу з біології та основ здоров'я людини у загальноосвітній школі і володіє професійно значимими якостями особистості вчителя.

Проектування результатів підготовки майбутніх вчителів біології та основ здоров'я людини як програмних результатів навчання і компетентностей дозволить запровадити компетентнісний підхід, а через нього студентоцентроване навчання, оперативно реагувати на потреби суспільства у висококваліфікованих вчителях, підвищити відповідальність закладів вищої освіти за створення і функціонування їхніх внутрішніх систем забезпечення якості освіти.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про вищу освіту» : від 1 липня 2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.
2. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Переліку предметних спеціальностей спеціальності 014 «Середня освіта (за предметними спеціальностями)», за якими здійснюється формування і розміщення державного замовлення та поєднання спеціальностей (предметних спеціальностей) в системі підготовки педагогічних кадрів» : від 12 травня 2016 № 506. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0798-16>.
3. Оконь В. Введение в обитую дидактику / В. Оконь; Пер. с пол. Л.Г. Кашкуровича, Н.Г. Горина. – М. : Высшая школа, 1990. – 382 с.
4. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації / В. М. Захарченко, В. І. Луговий,

Ю.М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / За ред. В. Г. Кременя. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – 120 с.

5. Definition and Selection of Competencies : Theoretical and Conceptual Foundations (DeSeCo) : Strategy Paper. – 2009. – 27 p. – Mode of access : <http://www.deseco.admin.ch/bfs/deseco/en/index/02.parsys.34116.downloadList.87902.DownloadFile.tmp/oecd-deseco-strategy-paper-deelsaedcericd20029.pdf>.

6. Key competencies for a successful life and a well-functioning society / Edited by D.S. Rychen, L.H. Salganik. – Gottingen, Germany : Hogrefe & Huber Pub, 2003. – 206 p. – Mode of access : <http://www.oecdbookshop.org/oecd/email-it.asp?k=5LMQCR2JF925&title=Key+Competencies+for+a+Successful+Life+and+a+Well%2DFunctioning+Society&title=&author=&LANG=en>.

7. Tuning Educational Structures in Europe [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.unideusto.org/tuningeu/>.

DOI: 10.31652/2412-1142-2018-50-223-227

УДК 378.4:014(430)

Н. М. Бідюк, м. Хмельницький, Україна / N. M. Bidiuk, Khmelnytskyi, Ukraine
biduknm@ukr.net

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ НІМЕЧЧИНИ

Анотація. У статті розглянуто особливості дистанційного навчання вчителів у системі післядипломної освіти Німеччини. Окрему увагу приділено функціонуванню системи післядипломної педагогічної освіти у німецькому досвіді, зокрема двох напрямів «Lehrerfortbildung» (підвищення кваліфікації вчителів) і «Lehrerweiterbildung» (додаткова освіта вчителів). Наголошено, що дистанційне навчання використовують як самостійну форму навчання і як педагогічну технологію для підтримки викладання дисциплін. Схарактеризовано шість моделей дистанційного навчання для підвищення кваліфікації педагогів у Німеччині. Зауважено, що дистанційне навчання педагогічних кадрів охоплює два рівні: інституційний і позаінституційний. Виокремлено головні чинники впровадження дистанційного навчання вчителів в систему післядипломної освіти (широкий доступ до офіційних і неофіційних навчальних можливостей, економія коштів, підготовка, перепідготовка та підтримка вчителів у часи освітніх змін і реформ).

Ключові слова: післядипломна педагогічна освіта, дистанційне навчання, моделі, рівні, чинники, Німеччина.

DISTANCE LEARNING IN THE SYSTEM OF POSTGRADUATE EDUCATION IN GERMANY

Abstract. The article deals with the features of teachers' distance learning in the system of postgraduate education in Germany. Particular attention is paid to the functioning of the system of postgraduate pedagogical education in the German experience, in particular of two directions: "Lehrerfortbildung" (teacher training) and "Lehrerweiterbildung" (additional education). It is emphasized that distance learning is used as an independent form of education and as a pedagogical technology to support the teaching of disciplines. Six models of distance learning for improving the teachers' qualifications in Germany are characterized. It is noted that distance learning of teaching staff covers two levels: institutional and non-institutional. The main factors of distance learning implementation into postgraduate education system (wide access to official and informal learning opportunities, cost savings, training, retraining and teachers' support during educational changes and reforms) are outlined. The advantages of distance learning in the system of postgraduate education of teachers in Germany are as follows: lack of age, territorial, educational and professional constraints, flexibility of training; exchange of experience and teamwork in cooperation; coverage of a wide (mass) audience; use of various educational content (text, audio, video and graphic information); pedagogical feasibility of the use of new information technologies; qualitative selection of basic software - a virtual learning environment; Individualization of the learning process through the flexibility and variability of the learning material; protection of information circulating in distance learning; the adequacy of teaching technologies to the models of distance learning; flexibility and mobility; Legislative recognition of distance learning with state regulation of all aspects. It is clear that Germany has its own traditions in the educational sphere, which are connected with the peculiarities